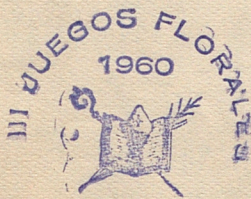

80

23 JUN. 1960

Lema : Tiana Bonnie

VARIACIONS SOBRE

ELS CASINOS

4 I, EN PARTICULAR, SOBRE EL DE TIANA

=====

No crec pas que s'hagi fet encara la història de les societats culturals i recreatives de Catalunya, relacionant-la amb la de les ciutats, viles i pobles que les estatgen. Tenim tan arrelada la convicció del nostre individualisme, el complex d'inferioritat d'una mena d'anarquisme que ens priva de dur a terme grans empreses col.lectives, que de vegades ens sorprèn a nosaltres mateixos comprovar com Catalunya és, tanmateix, la terra de l'Orfeó Català i dels altres innombrables i sovint benemèrits Orfeons i societats corals que de vegades han donat lloc, en aplecs i congressos, a la reunió de força milers de disciplinats cantaires, servidors anònims de la música popular i àdhuc de la gran música de tots els temps. Com ens sorprèn l'arrencada i l'arrelament - demostrats en xifres fàcilment comprovables - de les Cooperatives de Consum i de Producció, de les Mútues d'Assegurances, dels "Montepíos" - en l'època en què aquests organismes de previsió havien d'ésser forçosament d'iniciativa privada- i àdhuc de les associacions obreres, no ja les purament de defensa - esmentem només aquella famosa que es deia "Les tres classes del Vapor" - sinó també de millorament professional, com ara el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, o cultural, com els nombrosos Ateneus Obrers i l'Associació Obrera de Concerts.

La història que al.ludeixo, si es fes, hauria de tenir en compte fenòmens curiosos, com el de la supervivència del Carnaval a Vilanova i la Geltrú, gràcies a una entitat que es deia - i es diu encara - "La Grècia groga" com el d'aquell "Centre de Lectura" de Reus, en el qual mai no s'ha servit ni un cafè ni s'hi ha jugat a cartes ni al domino, però que tant ha fet i fa, en els seus cent anys d'existència, per a la defensa i la difusió de la cultura en tots els seus aspectes en una ciutat de tanta empenta mercantil i industrial com és la pàtria del general Prim, del pintor Marià Fortuny i del poeta Joaquim Mª Bartrina; com la tasca desenvolupada de fa més d'un segle per les entitats excursionistes, amb el "Centre Excursionista de Catalunya" - antiga "Associació Catalanista d'Excursions Científiques" - al cap, per cercles artístics, com el de Sant Lluç, a Barcelona, els "Amics de les Arts" de Terrassa i de Sabadell, per totes les associacions que conreen el teatre amateur, començant per l'Estudi d'Art Dramàtic de Molins de Rei, i que en

més d'una època han assegurat la permanència del teatre català, o per centres culturals com "Catalunya Vella" de Vic o l'"Ateneu Enciclopèdic Popular" de Barcelona - per només esmentar-ne dos de ben distants en ideologia.

Dintre aquesta història, el paper de les entitats purament recreatives no seria pas negligible. Pot dir-se, tanmateix, que aquesta mena d'entitat existeixi sense barreja d'altres ingredients? Hi ha una certa tradició de vocabulari convencional que atribuïa aquest epígraf -"entitat recreativa"- a aquella on la principal i més profitosa activitat era el joc. El joc d'atzar, és clar, no pas el gratuït, que ja té un recer en l'esport, tot i que la gratuïtat desaparegui cada vegada més, ai las! dels esports, i que aquests tendeixen massa sovint a acostar-se a una activitat ben interessada, no pas massa distant en concepció dels jocs d'atzar. Hom substitueix la boleta de la ruleta o les cartes del bacarà per les evolucions de vint-i-dos homes entorn d'una pilota, però l'esperit és molt semblant. (O potser, amb la seva barreja de rivalitats locals i gairebé de doctrina i d'atzar, les competicions esportives de massa que avui s'estilen ressusciten les famoses i turbulents curses de Bizanci o els "ludum/circensi" dels romans.)

Prenem, per exemple, el terme "Casino". El diccionari ens explicarà que prové d'un diminutiu italià, pel qual hom designa una casa de camp destinada al repòs i al plaer. Ens dirà també que significa una entitat destinada a l'esbarjo dels seus components, a reunions artístiques o a balls, i que generalment existeix o és creada a llocs d'estiueig o a balnearis famosos. D'origen i de significat, els casinos són, doncs, per excel·lència, una entitat recreativa. I val a dir que, sempre que han pogut, els "recreus" que són els jocs d'atzar i envit hi han tingut recer. De vegades, n'han estat la base i el motiu de creació. Sense anar a cercar el prototipus de tots els Casinos, el de Monte-Carlo, o els que encara a Biarritz, Deauville o Enghien-les-Bains perpetuen, a França, aquesta activitat sota el mateix terme, podem evocar aquell Casino de la Rabassada, del qual no fa pas massa anys encara quedaven unes ruïnes fantasmals, amb les seves muntanyes russes, les seves sales de joc i de ball, el seu restaurant i els seus jardins tan a prop de Barcelona i més acostats encara per un tramvia que estava destinat a desaparèixer amb el mateix Casino.

Podríem també recordar aquell "American Lake" de Gavà - el mateix nom ja traeix una època, la de la immediata postguerra del 1918, amb la descoberta de la música americana - i el mateix Casino del Parc, de to més aviat gastronòmic que "recreatiu" i que ens historia el senyor Miquel Regàs en les seves recents "Confessions".

Si volem fixar-nos, però, en els Casinos de caràcter estiuec, compro-

mís no pas sempre afortunat entre els dos termes del mot "recreatiu", hauríem de presentar els dos grans antagonistes d'una pugna ben pròpia dels anys 1910 a 1930. Vull dir Caldetes i Sitges.

Caldes d'Estrac, per nomenar-la amb el seu nom autèntic, la vila del famós pi cantat per Joan Maragall, havia esdevingut ja un "tros de Barcelona" com la designa en un llibre inefable el senyor Joaquim Maria de Nadal, quan Sitges no era altra cosa que un poble de pescadors i d'americanos retirats, procedents de Santiago de Cuba o de Matanzas. (Cal recordar un detall que forma part de la història del nostre dinovè segle, el del gran comerç entre Catalunya i Amèrica, després de l'anul.lació, per Carles III, de les limitacions que en el testament de la reina Isabel I havien estat fixades al comerç amb els ports d'Amèrica - o de les Indies. Es el de l'especialització geogràfica dels emigrants provinents de diferents pobles catalans. Es cosa sabuda, per exemple, que la gent de Sarral es situaven a les repúbliques del Salvador i de Costa Rica. Els vilanovins, en canvi, anaven a Cuba i, de la gran illa, preferien sense vacil.lar l'Havana, la capital, on formaven una colònia considerable i influent, un dels més il.lustres i darrers representants fou el Dr. Claudi Mimó i Caba, catedràtic de la Universitat havanera i president vitalici del Centre Català. Per als sitgetans, llurs veïns "Cuba" no volia dir altra cosa que Santiago, la capital de la província cubana d'Orient, i era allà on podia trobar-se - i encara avui hi ha en gran nombre els descendents d'aquella onada d'emigrants - la gran massa dels sitgetans que havien anat a fer d'"americà". Tinc record d'haver sentit una parenta meva explicar com el seu pare havia hagut d'anar a peu, fugitiu, "de Cuba a l'Havana", quan la revolta dels esclaus negres.)

Caldetes, quan aquest afectuós diminiu va destriar-la de les més sollemnes germanes seves - Caldes de Montbui, Caldes de Malavella o Caldes de Bohí, totes acreditadíssimes en quant a les virtuts terapèutiques de llurs aigües termals - esdevenia un dels punts d'estiueig més acreditats de Catalunya. Hom descobria que, al costat de Camprodon, de Tona o de Viladrau, on a l'estiu era possible de dormir amb dues flassades - és a dir, de passar-hi fred - també hi havia uns llocs d'estiueig on el mar i una tèbrica acció benefactora de les aigües que hi neixien podien fer agradable l'estada. Els banys de mar, presos amb prudència i mètode - el nombre senar, entre set i onze, era indicat - podia entrar en aquesta terapèutica preventiva de tota mena de malures d'estiu. Sense recepta de metge, però, qui hauria gosat de ficar-se a l'aigua? En quant al sol, no cal pas parlar-ne. Els vestits d'alpaca, blanca o negra, els colls forts, les corbates i armillles demés o menys fantasia, els capells de palla rígida o de jipijapa, per als

homes, així com les faldilles, els gipons, les bruses, els innombrables enagos i "refajos", les mitges negres, les botines i polacres, les jaquetes, els boàs, les manteletes i tota altra mena de cobertores d'una possible rauxa gelada per a les dames, ja allunyaven tota possible escomesa de l'astre-rei, si no haguessin estat prou per a descobatjar-lo persianes, ombràculs, "toldos" de platja, casetes i ombrel·les i parasols. El sol era el gran enemic dels interiors de les cases com dels exteriors de les persones. Una clepsa bronzejada, unes mans brunes només podien pertànyer a un gitano o a l'espècie més pobra de la pagesia - perquè àdhuc a pagès era obligat de protegir la blancor de la pell contra les escomeses del sol.

En aquest ambient reclds i modest d'un estiuieg familiar i benestant, la guerra del 14 havia de produir un canvi important. No és pas debades que el principal passeig marítim de Caldetes es diu, com a Niça, el dels Anglesos. Els fabricants de Catalunya, fills o nèts del senyor Esteve, descobriren, meravellats, què cosa és un milió, diversos milions, molts milions. I els ensenyaven com esmerçar-los tota una allau d'aventurers de mil països, - o de cap, tant se val - que queien damunt Barcelona, disposats a comprar i a vendre tot allò que pogués ésser objecte de transacció comercial.

Si l'època hagués estat normal, aquesta plètora de diners s'hauria manifestat amb viatges a l'estranger - sobretot a París, centre acreditat de la disbauxa. Però hi havia la guerra, i una obligada austeritat de costums, sense comptar amb els riscos de bombardeigs, per molt migrats que ara ens semblin aquells que es derivaven de les visites dels "taube" o dels Zeppelins damunt la capital francesa. Calia divertir-se i esmerçar els guanys a casa mateixa. Es l'època brillant del Principal Palace, del Lyon d'Or, del més modest i estripat Paral·lel de "music-halls" i cabarets frivolíssims. Adhuc les famílies - mullers i fills, per ben educats i morigerats que fossin en llurs costums - participaven d'aquell afluirament de les velles regles i, sobretot, d'aquella onada de diners fàcilment guanyats i recelosament disputats a les exigències del Sindicat Únic.

El "Casino Colon", de Caldetes, és un dels fills més brillants d'aquella època. La seva estructura blanca, els seus guixos i estucs modernistes, els seus balls, les seves reunions de joventut, les revetlles que aplegaven la joventut sarauista de les colònies estiuenques veïnes, tot plegat marcava una època. Les noies i els minyons que estiuejaven a Arenys de Mar - un parell de graons més avall en quant a categoria social i financera - feien a peu, de nit, calçats d'espardenyes - que canviarien per les sabates obligades un cop haguessin passat la corba que fa la carretera damunt el túnel del ferrocarril - el camí de Caldetes, per anar als balls del "Colon".

A Sitges la situació es presentava una mica diferent - encara que els resultats fossin semblants. Les lluites polítiques havien repercutit prou a la vila per donar-hi naixença a dues entitats culturals i recreatives rivals, que encara avui subsisteixen, i que arribaren a tenir els corresponents òrgans d'expressió setmanals. Totes dues, per un curiós mimetisme, prenién el nom a la toponímia madrilenya: es deien, en efecte, "El Retiro" i el "Prado Suburense". Afecta la primera a un cert caciquisme impregnat de centralisme, prenia com a òrgan l'encara subsistent - però ben canviat - "Eco de Sitges". El "Prado", que anava lligat amb la popularitat del doctor Robert, nascut a Matanzas però fill de sitgetans i que per això conserva el seu monument a ran de la Casa de la Vila, s'afiliava ben aviat a la política catalanista i prenia com a portantveu el "Baluard de Sitges". Aquestes dues entitats rivals, que mantenien una vida brillant de festes, balls i funcions teatrals tot l'any, polaritzaven les activitats indígenes i podien absorbir sense dificultat els virus modernistes que inoculaven a la blanca Subur els minyons estrabul.lats i plagues que acabdillava Santiago Rusiñol. Festes Modernistes, processó cívica per dur el Greco al Cau Ferrat, la mateixa creació del "Cau Ferrat" i del "Maricel", tot plegat, encara que de vegades fessin voltar el cap als "americanos" retirats o a les fadrines que esperaven tota la vida un promès il.lusori, qui sap si casat ja amb una mulata rica d'"ingenios" i ampla de malucs, tot això s'encabia sense massa dificultats en les dues entitats rivals, "Prado" i "Retiro", "Retiro" i "Prado". (El "Llibre de Sitges", de Ramon Planas, constitueix un historial prou complet d'aquesta època.)

L'onada d'afers i de milions de la guerra 1914-1918 era en canvi de difícil absorció per la vella vila blanca. Els estiuejants, que totjust descobrien el mar, s'abocaven a una de les poques poblacions veïnes de Barcelona en què la carretera i la via ferroviària passa per fora de la vila, en lloc de tallar, a ran de platja, l'accés a la mar. El Passeig de Ribera, amb les seves palmeres i l'insòlit monument al Greco - un Greco que podria ésser qualsevol altre personatge famós del "Siglo de Oro" - acollia una allau de gent de ciutat disposada a banyar-se sense gaire risc a una de les platges més planes i de sorra més fina de la costa, a abocar-se, de les escales de la Punta o dels balcons del Cau Ferrat, damunt l'espectacle sempre renovat de la

mar blava, mar verda, mar escumejanta que cantava Maragall. Però mancava un lloc on poguessin exhibir-se les joies, els diners, la manca d'escrúpuls i l'afluixament de la moral tradicional en aquella onada de sobrevinguts.

El Casino de Mar - el Pavelló de Mar, el Kiosc, que de totes maneres hom l'anomenà - va venir a fer allò que en el fàcil tòpic periodístic hom en deia "omplir un buit". S'aixecava entre el Passeig de Ribera i el mar, damunt mateix de la platja, amb pilastres de fusta que servien com a cabines per als banyistes, unit amb unes escales al passeig i voltat d'una ampla galeria, poblada de cadires de vínets i de "gandules" i apta - deliberadament apta - per a tota mena de festeigs. La gran baluerna tenia dues divisions principals: la més gran, a la vista de tothom, era la sala de ball, allà on es feien les fetes repicades, els balls de nit i de festa major, però també on, a les tardes, i sempre a base d'un pianista espontani, la joventut més extrema organitzava modestes ballarugues. L'altra sala era la de jocs, o per dir-ho amb el nom popular, la "pastera". En èpoques esplendoroses i de tolerància, hi havia hagut taules de ruleta o de trenta i quaranta, de baccarà, de "chemin de fer" o de "cavallets". Després hagué de limitar-se a estatjar modestos jugadors de set i mig, de pòquer o de tresillo. Hom recordava, però, amb un cert orgull, les banques memorables que hi havien saltat, o la nit que tots els "punts" havien hagut de saltar, a llur torn, sense massa risc però amb considerable esglai, les baranes que de la terrassa s'abocaven a la platja, amb motiu d'una inopinada inspecció de la policia.

Al costat d'aquests Casinos - d'aquests dos grans de la família catalana dels Casinos - hom pot esmentar, és clar, tota una altra pila d'entitats recreatives que han amenitzat, en els darrers cinquanta anys, les tardes i les nits dels estiuejants barcelonins i catalans esparsos per viles i pobles de mar i muntanya. El Casino del Masnou era i segueix essent famós, per la seva sonada revetlla de Santa Rosa. (Tot i que la seva tradicional animació no ofusca pas, en un altre sentit, el pes i la irradiació d'una entitat més pròpiament indígena, com ara "La Calàndria", amb el seu magnífic local per a espectacles.) L'Ateneu de Vilassar té, com el seu nom ja indica, una forta part de centre cultural al costat de l'aspecte purament recreatiu, i manté una activitat honorable de llar de conferències i fins de promotora d'edicions. I, per raons purament personals - els records de la infantesa, que tant magnifiquen les coses, els homes i els fets - jo voldria evocar aquell inefable Casino Lloveras, d'Arenys de Mar, una mica esclafat entre les magnificències de la "Granja Paraíso" - on s'organitzaven sensacionals "cotillons" i balls de vestits - i de l'Hotel Mont-Calvari, escenari de pel·lícules de la Menichelli. Al Casino Lloveres, on pampelluguejaven els llums de gas, les parelles d'estiuejants assajaven els primers fox-trots i one-steps, o puntejaven a consciència tangos, xotis i pas-dobles, al compàs de

les darreres novetats musicals de la temporada - unes novetats que, en aquells anys, consistien principalment en les sarsueles i operetes estrenades les darreres temporades d'hivern a Madrid i Barcelona, en algun número escadusser de revista i qui sap si en algun ball americà que havia gosat de travessar l'Atlèntic, i que eren desgranades (potser mai com en aquesta ocasió el participi tan rebregat pel monstre peresós del lloc comú no adquireix una exactitud gairebé rítmica) per un piano de maneta un punt asmàtic. Un piano, però, que jo, entre altres xicots de la meva edat, de vegades era admès a manipular i que esdevenia, per tant, la summa del progrès musical.

Al costat d'aquells Casinos i de tants altres de Catalunya, que esperen encara avui el cronista entre commogut i irònic que en faci la història, figura també, amb l'orgull de la seva executòria i el pes dels seus cinquanta anys, el Casino de Tiana.

x
x x

No sé si hi ha, avui, una figura musical que pugui representar dignament, en aquest cinquantenari de la fundació del Casino de Tiana, la vida social estiuenca de la vila alzinada a mig aire de la Conreria. Es indiscutible, però, que dels seus inicis - i en això la Sala de festes del Casino i àdhuc l'Avinguda on es troba radicat ^{en} donen fe - pot emparar-se en l'ombra prestigiosa d'Isaac Albéniz.

Potser és una simple coincidència - però és una feliç coincidència, reconeguem-ho - que aquest cinquantenari del Casino de Tiana s'escaigui el mateix any del centenari del naixement d'Albéniz, i l'any següent del que en feia cinquanta de la seva mort. Podem encara meravellar-nos, com en el cas de Joan Maragall, - del qual enguany celebrem igualment el Centenari, i el mig segle de la mort del qual s'escaurà l'any que ve, - que un geni indiscutible de la música, mort abans dels cinquanta anys, ens hagi deixat una producció tan completa, ni que sigui en el ram limitat de la literatura pianística. (Tot i que ningú no pot menystenir la vàlua, com a música simfònica i operística, de Catalònia o de Pepita Jiménez.) Ens sembla avui extraordinari que l'Albéniz o en Maragall, nats tots dos l'any 1860, morissin freq a freq de la cinquantena - una edat que avui ens sembla marcar una segona joventut - amb tanta autoritat i amb una obra tan considerable com la que ens llegaven tots dos.

Hom sap que Isaac Albéniz, fill d'un músic militar, nat a Camprodon

de mare catalana, casat amb una noia catalana, Rosina Jordana, i que tenia una filla amb prou personalitat per a destacar-se com a pintora catalana il.lustre, a l'època tan rica de pintors que fou la del nostre noucentisme, i que es digué Laura Albèiz - hom sap, doncs, que Isaac Albèiz havia triat, com a poble d'estiueig, Tiana. Si el darrer any de la seva vida, en 1909, ja molt incorporat als medis artístics francesos i bon xic desenganyat de l'acollida dels seus conterrànies, l'autor d'Ibèria passava l'estiu al poble basc de Cambo-les-Bains, on havia de morir, més d'un estiu havia estat resident de Tiana i és un joc engrescador de cercar quina de les seves obres d'aquells anys primers de segle van ésser composades a la vila que avui es prepara a commemorar el centenari del gran músic.

L'any 1906, per la Festa Major, Isaac Albèiz accedia a donar un concert de piano a la Sala Giral, on es reunia la colònia estiuenca de Tiana i que ja duia, més o menys regularment i sense una base legal, el títol de Casino de Tiana. Aquell concert - que ha restat assenyalat entre les diades festes de la vila - era a quatre mans, i l'altre concertista era no menys que Joaquim Malats, dotze anys més jove que Albèiz, però ja famós internacionalment, d'ençà que als setze obtenia el primer premi del Conservatori de París. Feia tres anys - el 1903 - havia aconseguit la consagració com a un dels millors pianistes del món, guanyant el gran premi Diemer, a París també, i emprenent una llarga i triomfal tournée per tot Europa. L'excés de treball l'havia de fer morir, més jove encara que Albèiz, puix que totjust havia arribat a la quarentena, i sense deixar-nos, com el seu gran i admirat amic, una considerable producció, sinó només el record d'un gran executant i unes quantes composicions per a piano, de les quals destaca la famosa "Serenata".

Albèiz, que es planyia en un discurs amargat fet al Tibidabo, després d'un banquet d'homenatge i mig de desgreuge que li oferien els artistes catalans, no hauria pas pogut queixar-se, ni en vida, ni després de la seva mort, del culte que els tianencs servaven al seu record. Ja he dit que l'avinguda on es troba el Casino de Tiana duu el nom d'Isaac Albèiz, i que també és aquest nom prestigiós el qui empara la gran sala de festes del Casino de Tiana.

Perquè aquell Casino de Tiana, que aleshores només existia com a rètol d'una irregular agrupació de tianencs i estiuejants, l'any 1910, el següent a la mort de l'autor de Triana, prenia estat legalment com a societat recreativa o, millor, com a lloc d'unió i coincidència dels estiuejants que formaven la "colònia" de Tiana i d'un nucli escollit de residents constants de la vila.

Al cap de cinquanta anys - el mig segle és, tradicionalment, l'edat ideal per a establir els balanços vitals - hom pot dir que aquell Casino que, en termes generals, no venia a complir altra missió que la d'oferir un terreny neutral i propici al festeig honest, a l'afany d'esbarjo, al neguit de dansa d'unes joventuts constantment renovades - és a dir, que van convertint-se en generacions de pares i d'avis -:allò mateix que hem trobat en referir-nos als altres Casinos d'arreu arreu, en resum, prenia un caràcter especial, que li dóna encara avui la seva fesomia pròpia.

Un cronista íntimament lligat amb aquesta vida sentimental de la cinquantenària entitat tianenca ens explica, visiblement entendrit, com "durant cinquanta anys, dels avis als nêts, dotzenes i dotzenes de parelles han començat a parlar-se d'amor en el transcurs d'uns llancersos, d'un xotis, d'un vals, d'un pas doble o, ja més endavant, d'un rag-time, un fox-trot, un two-step, un pericon, un charleston, un black-bottom o, darrerament, d'un buggy-buggy o d'un rock'n roll, per a acabar indefectiblement cercant pis i de cap a la vicaria." Com podríem dir-ne mal, d'aquesta missió d'una entitat que, precisament, té com a finalitat bàsica posar en relació nois i noies, fer-los conèixer i emparellar? El mateix cronista ens diu que "aquest corrent sentimental és la garantia d'una manera de viure, d'una norma burgesa i - perquè no dir-ho? - d'una moral, que saturen de valors espirituals, familiars i tradicionals aquesta mena d'entitats que, amb un cert sentit de gallardia, vol encarnar el Casino de Tiana." Bescantar aquesta moral seria fàcil i gratuïta demagògia. El "famille, je vous hais" de Gide, ha estat més propici a cobrir les defeccions interessades d'una moral estricta que no pas les arriscades aventures d'una joventut inconformista.

El caràcter especial a què al.ludia, però, i que dóna a la història del Casino de Tiana el seu color i el seu prestigi entre les altres és l'afecció als espectacles teatrals. De bon començament, el Casino de Tiana no es limitava pas a assegurar el consum ordinari i extraordinari de balls que reclamava la fretura terpsicòrica del jovent de la Colònia, sinó que duia, en diades assenyalades, i sobretot per la Festa Major, els millors artistes i els millors espectacles de l'època. Eren els concerts, que han deixat record inesborrable, puix que cada un correspon a un conjunt o a un artista que deixa la seva empremta en la nostra època, ja es diguin Francesc Costa, el violinista, o Emili Vendrell, el tenor i liederrista, ja sigui l'Orfeó Gracienc o, més endavant, l'Esbart Verdaguer, la Choral Victòria o una jove concertista com Maria-José Simó.

Eren també les representacions teatrals, en les quals, del "monstre sagrat" que, seguint la classificació francesa, hom pot considerar Enric Borràs, a la més recent formació entorn d'una jove artista, hom duia les novetats més discutides dels teatres regulars barcelonins. I això entroncava amb una tradició de teatre "amateur" que obligava cada any els elements més aptes i dinàmics de la "Colònia" a dur damunt les taules del Casino obres que semblaven pròpies per a les aptituds dels artistes com per a la receptivitat del públic: les verboses comèdies andaluses dels germans Quintero, els drames basats en el Codi civil en què s'especialitzava el senyor Linares Rivas o aquelles comèdies d'un humor desllorigat - hom en diria, a Madrid, no sabem per quins sets sous, "astracanades", i el nom faria fortuna - en què excel·lia aquell alt funcionari d'Assegurances i posseïdor d'uns seriosos i abundants bigotis que es deia Muñoz Seca. Això, sense negligir el famós i pedestre "Tenorio" parodiat del drama de Zorrilla per qualsevol adaptador indígena, o alguna sarsuela on sortís molta gent i hi hagués poca complicació escènica. Sembla, per exemple, que "El Cabo Primero", obra bonic negligida avui de Paradas i Jiménez, que conté cors abundants i àries i dos fàcils i sentimentals, va aconseguir un èxit clamorós, en els felïços anys vint.

Però ve el quart decenni del segle, predestinat, a casa nostra i arreu del món, a veure grans transformacions i sagnants desoris. La joventut de Tiana, com la d'arreu - però potser d'una manera particular pel fet de figurar-hi una colla de minyons que s'havien constituït en un grup d'avantguarda sota el títol "L'ocell de paper" - volia posar-se al nivell de la seva època. I 1930 vol dir cinema sonor, music-hall internacional, revistes sense argument però amb un ritme continuat - tan lluny de l'eterna "Gran Via" que tanmateix serà exhumada, com una relíquia gairebé venerable l'any 1959, al mateix Casinó de Tiana i com els drames de Pirandello ho són dels de Linares Rivas - i aquests ingredients s'han incorporat a la vida moderna i els minyons i les noies de la Colònia de Tiana no se'n saben ni volen desentendre.

I neix allò que hom n'hauria de dir, any darrera any, "la revista de Tiana". Hom havia trobat la raó de l'estiueig, el nexa d'aquells balls, aquelles reunions, àdhuc aquells festeigs deslligats a redós de les parets del Casino. La primera d'aquestes revistes és produïda - admetem el vocabulari cinematogràfic - l'any 1930, per un trio format pel gran decorador i pintor que és Jaume Llongueres, per Jordi de Miquel, director i autor dels "sketches" que formaran la revista, i per Francesc Pujol i Germà, advocat i futur magistrat del Tribunal de Cassació, però constant i incorregible

servidor de la música, violoncel·lista i, sobretot, gran coneixedor de totes les composicions antigues i modernes. Són ells tres, amb la col·laboració d'un xicot d'una fuga extraordinària, ballarí i músic, que he tingut ocasió de conèixer i admirar, amb tota la complexitat del seu temperament prodigiós - vull dir Robert Vicente -, i amb la d'un poeta vinculat de sempre a Tiana i que assegurarà la lletra dels diàlegs, Pere Guardiola, els qui seran responsables d'aquella primera revista, "Tiana Cock-tail", que ja és un èxit, i en la qual intervenen, més o menys convençuts, la major part dels elements joves de la Colònia.

L'any 1931 l'aventura es repeteix. L'"Himne de la Revista" que ha compost per a la primera Robert Vicente constitueix ja la rúbrica musical del nou espectacle amateur. Aquest aconseguix un èxit tan gran que, a començaments d'hivern, hom es decideix a una agosarada provatura: dur-lo a un teatre regular de Barcelona. En una funció de gala al Teatre Barcelona, "Tiana's Songs" - com es diu la segona revista de Tiana - aconseguix la consagració unànime de l'aplaudiment del públic i la crítica. Els comentaristes més entesos - Josep M. de Sagarra, Carles Soldevila, Josep Maria Planes, no cal dir Sebastià Gasch, sempre a l'aguait de les novetats en "music-hall" - es desfan en lloances. Al costat de les lamentables produccions madrilenyes que envaeixen els escenaris de revista, plenes de procaçitats i d'acudits trohats, de vedettes "ajamonadas" i de músiques que són tristos ressons de les velles rampoines del "gènero chico" abominat per un Maragall i que ara fins ha perdut la seva frescor de sainet, l'aportació de Llongueres, de Miquel, Pujol Germà, Guardiola i els altres companys d'aventura estiuenca és com una alenada de joventut, de novetat, d'audàcia. Les novetats que en art seran defensades pels "Amics de l'Art Nou" i en arquitectura i decoració pel fecund i revolucionari G.A.T.C.P.A.C. que tant paper tindrà, després de l'any 1940, en l'evolució arreu del món del nou estil de la construcció funcional, aquestes novetats que esveren quan són exposades amb la signatura d'un Picasso o d'un Dalí, troben, en l'expressió ben catalana d'aquells minyons i aquelles noies amateurs de "Tiana's Songs" la millor justificació. El ritme triomfa - ritme, que vol dir alternança dels temes greus i els frívols, de la lleugeresa i la reflexió, del clar i l'obscur, de la profunditat i l'arabesc. Triomfa la música del jazz, que tan estretament s'ha incorporat als neguits de l'època, però que també ha pogut impregnar l'obra d'un Strawinsky, un Honnégger o un Schönberg.

I l'èxit, naturalment, encoratja aquell aplec d'autors, interprets i animadors. La tercera revista - corresponent a l'any 1932 - es dirà "Tiana

somriu" i mantindrà les característiques - ritme, joventut, novetat, bon gust - de les anteriors. El Casino de Tiana es col.loca, plenament, al primer rengle de les entitats d'esbarjo estiuenç de Catalunya. Es col.loca també, de passada, en el primer lloc dels intents renovadors de l'escena: no és, de fet, el music-hall de post-guerra, allò que ha promogut una de les més autèntiques renovacions de l'espectacle? Si aquell camí no hagués estat interromput, com tantes altres coses ho foren, qui sap on es trobaria avui el nostre moviment escènic.

L'any següent, però, a Tiana es produeix la ruptura. Tots els elements que intervenen a la revista estiuença del Casino són joves. Potser per això mateix s'hi marquen els joves i els més joves, i les escissions, que són fruit de l'entusiasme excessiu, són també una deu de malentesos i de picabaralles - quan no en són, simplement, el resultat. El grup promotor del primer cicle de revistes es retira i entra en escena el que, fins aleshores, ocupava brillantment el segon lloc. Van al davant dos homes joves i dinàmics, que el destí - si no volem dir, més solemnement, la Història amb majúscula i tot - ha separat després totalment: Josep Mª Cardona, que es deixarà endur, després de la guerra, per l'embranchida dels negocis i àdhuc de la política, i que segurament enyora els seus anys de "productor" de revistes amateurs, i Robert Vicente, el ballarí i col.laborador musical escadusser de les primeres revistes, i que ara donarà lliure curs a la seva fantasia i a la seva inspiració. Al seu dinamisme, també, encomanadís i una mica tocat d'aquell "embolica que fa fort" tan català - per bé que no gaire estès entre nosaltres, i potser precisament no tan estès com caldria per contrarrestar el nostre excessiu conservadurisme.

La revista que aquest nou grup arrecera, l'estiu de 1933, al Casino de Tiana, es dirà "Follies de mitja nit" (espectacle amateur) i sembla com si l'aclariment que segueix entre parèntesi el títol volgués atenuar, de cara a una escandalitzada sorpresa, aquella conjunció de les follies - així, en plural, que són més perilloses i no tan dramàtiques que en singular - i de la mitja nit apta a totes les més acreditades disbauxes. "Tranquil·litzen-nos - sembla dir aquest subtítol - : això només és un espectacle, pura ficció, i encara, amateur, és a dir, fet per gent aficionada a l'escena, però que no se n'encomana pas la llegendària i discutible frivolitat" (una frivolitat que ara s'ha refugiat en els múltiples casaments de reis i prínceps de la pantalla o de la vida real).

En aquesta revista, en lloc de Jaume Llongueres, trobem altres tres decoradors: Evarist Mora, J. Mir i Enric^F/Gual. Els textos segueixen essent

de Pere Guardiola i la música - llevat de les obligades adaptacions - és de Robert Vicente. Hi figura, però, un vals, que serà un dels clous de l'espectacle, compost per un altre amateur tianenc, el malaguanyat Miquel Regàs, i que ballarà d'una manera deliciosa una angleseta, deixeble d'una escola de ballet, que es deia Veryl Stait-Gardner, i que feia d'aquella "Estampa vienesa" un prodigi de gràcia i precisió.

Aquesta revista sembla que trenqui en més d'un aspecte amb les anteriors. Un dels títols d'honor del Casino de Tiana és, en efecte, que entre els intèrprets de les primeres revistes hagués figurat un jovenet ferreny, de veu plena i greu, que anys a venir figurarà com un dels grans ~~barítons~~ barítons del repertori wagnerià i rus al Liceu: Raimon Torres. També la "vedette" de les primeres revistes, Conchita Arboix, panamenya de família catalana, representava, amb la seva simpatia i la seva gràcia suau i melàngiosa - el jazz straight de la bona època, comentarà un dels protagonistes d'aquelles aventures escèniques - una mena de tradició plàcida i mediterrània del Casino. Ara la vedette de la revista és Victòria Udaeta - o Vicky, ~~Udaeta~~, com és anomenada pels íntims - i el contrast del seu estil purament hot amb les anteriors realitzacions escèniques tianenques causarà una real sensació. Sebastià Gasch s'hi embadalirà, és clar - ja l'ha remarcada en un altre espectacle amateur, el del Turó - i declararà, en un article de "Mirador", que "Victòria Udaeta és un cas prodigiós de do i de facultats. Té unes condicions fantàstiques. Un temperament formidable i una forta personalitat. I una intuïció segura del music-hall. Porta el ritme d'aquest arrapat en el més profund d'ella mateixa. I sap ficar-se el públic a la butxaca així que apareix en escena. Tota ella instint, té la frescor d'un infant i l'espontaneïtat d'un ésser primitiu. Es una barreja torbadora de malícia i d'ingenuïtat. Impetuosa com una força de la natura, té la inspiració dels millors artistes negres. Els ulls plens de vivacitat, el rostre intensament expressiu, travessat per una gran rialla sanitosa, tota ella nervi, tota ella convicció, tota ella fantasia i improvisació, els seus impulsos semblen estar continguts per una mena de cachaza, mig Cubita libre, mig Haarlem... Té una veu sorprenent, extraordinàriament dúctil, que passa bruscament del registre superior a l'inferior, tót i obtenint els efectes més inesperats. Desmanegada com un xicotot en A ple carrer, en Planys d'Oklahoma us arriba a glaçar la sang amb el seu gest patètic i la seva dicció, al.lucinant, rica en accents esqueixats..."

No és pas gaire menys entusiasta el crític de "Mirador" amb la música de Robert Vicente. Per a ell, el jove compositor "és un cas extraordinari de do i de facultats" i diu que "té un sentit prodigiós de la música moder

na, posseeix la difícil facilitat, l'escassa inspiració i s'expressa amb una eloquència inestroncable. Les seves composicions tenen un nervi i un ritme poderosos. Comunicatives i persuasives, les seves obres inutilitzen la distracció i us obliguen a escoltar-les tant si voleu com no."

La revista es desenrotllava alternadament a l'escenari i a la pista, i tenia, doncs, una mica de music-hall i una mica de circ. Un dels quadros més aplaudits per la presentació i l'encert interpretatiu donava lloc a una exhibició del que avui és un metge acreditat, Joaquim Nubiola, ballarí atlètic amb el cos completament cobert de purpurina de plata, i que demostrava en la seva dansa acrobàtica unes qualitats coreogràfiques que el feien comparable als millors professionals.

L'èxit de "Follies de Mitja Nit" en la seva estrena a Tiana induïa els creadors de l'espectacle a dur-lo també a Barcelona. El 6 de desembre següent era presentat no menys que al teatre-circ Olympia, de dimensions capaces d'anorrear l'esperit més emprenedor del més agosarat dels artistes amateurs. I tanmateix, Josep M. Cardona i Robert Vicente, amb el seu equip de decoradors i d'interprets, van sortir-se'n admirablement. Les ressenyes coincideixen a afirmar que els defectes de muntatge i de ritme han estat superats, que l'espectacle, tal com ara és donat "és un esforç considerable i el més perfecte que es pot fer dins l'amateurisme." "El que ens han presentat - R. Vicente, J. M. Cardona i els seus entusiastes col.laboradors - té una modernitat i un bon gust als quals no estem avesats ací" - torna a entusiasmar-se Sebastià Gasch, a "Mirador".

Una malaltia inoportuna privava Vicky Udaeta de prendre part a la funció de l'Olympia. Però d'altres artistes - les germanes Huyssen, Lisette Frouchmann, el quartet vocal, gènere Revellers, constituït per Ricard, Borràs, Bou i Detrell, Bauzà, imitador vocal de la trompeta, els ballarins Nubiola, Soler i Arèvalo - eren remarcats amb elogi, al costat de les girls indispensables i que eren incondicionalment exalçades: "Somrients i lluminoses, aquestes noies foren les veritables animadores de l'espectacle, que adquiria una vida singular quan elles feien irrupció davant les bateries".

Artistes amateurs, "vedettes" i "girls" somrients i púdiques que eren les noies estiuejants de la colònia de Tiana, aquelles noies que avui són mares - potser algunes àvies i tot - de família, i que deuen recordar, com els autors i animadors de les revistes de Tiana, llurs preterites actuacions de "music-hall" estiuen amb un somriure entendrit. Tots érem joves, és clar! I potser no ens n'adonàvem prou. Però la joventut és

eterna. Eterna, encara que els qui eren joves ara ja siguin madurs. Perquè les generacions es renoven i el relleu de guàrdies és constant a les cadires del Casino de Tiana.

X
X X

La guerra i la postguerra han passat, com damunt de totes les altres coses i les persones i les institucions de Catalunya, per damunt el Casino de Tiana. No cal ara evocar el joc alternat d'incautacions i expoliacions, puix que, al cap de cinquanta anys de la seva fundació, el Casino de Tiana segueix vivent i fidel a la seva missió.

Organitzar balls i concerts, representacions teatrals de festa major i tot allò que, en general, pugui mantenir unida la colònia estiuenca de Tiana, és una feina modesta però prou important. Gràcies a la bona voluntat i a l'entusiasme de dues dames, les senyores Carmen Serrano i Irene Bertran, la tradició del teatre i el music-hall amateur a Tiana ha pogut ésser represa. Amb la col.laboració del pintor Pere Clapera, escendgraf i figurinista, aquells espectacles que es diuen "Varietés" i que comencen, l'any 1955, amb l'èxit unànim de la revista "Paris 1900", van mantenint, els anys successius, la cohesió i l'empenta dels nous elements amateurs de la colònia de Tiana i donen novament al Casino el seu color típic i la tradició de les revistes d'avant-guerra. Cinquanta anys, per a una entitat, no és pas una edat venerable, per bé que ja faci un cert respecte. I cal creure que les noves generacions - i les no tan joves en edat, però igualment entusiastes en esperit - tenen consciència del pes i les obligacions que els dona la tradició d'aquell Casino que naixia apadrinat, pot dir-se, pel concert memorable a quatre mans d'Isaac Albèiz i Joaquim Ma--lats.

Si els Casinos tenen, als punts d'estiueig més acreditats de Catalunya la respectable missió de servir de lloc de reunió i d'esbarjo al jovent de la colònia estiuenca, el Casino de Tiana l'ha complerta abastament. Però val a dir que ha fet alguna altra cosa: demostrar una inquietud, una iniciativa, una curiositat oberta per les manifestacions escèniques més modernes. I això també té una considerable importància.

Barcelona, juny 1960.

les darreres novetats musicals de la temporada, desgraciades - potser mai com en aquesta ocasió el participi tan rebregat adquireix una exactitud gairebé rítmica - per un piano de maneta que de vegades jo era admès a manipular.

Al costat d'aquests Casinos, i de tants altres, que esperen el cronista entre commogut i irònic que en faci la història, figura també, amb l'orgull de la seva ~~història~~ executòria, el Casino de Tiana.

x

x x

No sé quina figura musical pot representar, actualment, la vida social de Tiana. Vull creure que existeix i que els seus dons de creador i d'animador s'inscriuran un dia gloriosament a la crònica de la vila alzinada a mig aire de la Conreria. Però em sembla indiscutible que en dos períodes anteriors, el primer tancat en 1909 i l'altre en 1936, aquesta vida s'encarna en dues personalitats de músic, ben diferents en qualitats i en categoria, però igualment atractives. La primera, evidentment, és Isaac Albéniz, el pianista incomparable, el compositor de la irònica i contrastada "Catalònia" de l'òpera "Pepita Jiménez" - no parlem de les altres que li feu executar el seu contracte amb un singular Mecenas anglès, el qual li forní els "libretos" - i sobretot de l'obra mestra de l'impressionisme musical que és el quadern d'"Iberia". La segona - salvades totes les distàncies - seria, no menys evidentment, un altre músic, Robert Vicente.

Vull veure lligades totes dues personalitats, totes dues activitats musicals amb el Casino de Tiana. Vull imaginar-me que Isaac Albéniz, flanquejat per la seva filla Laura, la pintora modernista, va tocar alguna de les seves obres al piano del Casino, que potser va compondre-hi o va improvisar-hi alguna de les melodies d'"Iberia". El culte discret i tanmateix constant de què ha estat objecte a Tiana, d'ençà de la mort d'Albéniz, el genial compositor-poeta de la millor literatura pianística que existeix després de la de Chopin, fa creure que no és únicament el feliç atzar d'una tria del poble per a un o diversos estiueigs allò que tan profundament lligava el record del fill de Camprodon que havia de morir a Cambo-les-Bains fa cinquanta anys a ran de la seva cinquantena. I, en un país tan distret de les seves glòries més legítimes com és el nostre, on Guimerà encara no té el seu monument, on la casa nadiua de Joan Maragall està lliurada a la pitjor degradació i on fa seixanta-quatre anys que Frederic Soler espera, fent d'allotjat involuntari a la tomba de Clavé, que li sigui construït el magnífic túmul que hom li prometia arran de la seva mort - en aquest país ingrati i oblidat, la per-

manència del record d'Isaac Albéniz al poble i al Casino de Tiana em sembla exemplar i meritòria.

En aquest any centenari d'Isaac Albéniz, altrament, i entre la modèstia de les manifestacions commemoratives de què és objecte la seva persona tan atractiva i la seva obra genial, fa de bon subratllar l'interès que es prenen els tianencs i els que, si no són fills de Tiana, hi tenen residència o estatge estiuenç, per commemorar el gran músic. Vetaquí un dels títols més indiscutibles d'honor del Casino de Tiana i del mateix poble de Tiana.

Una vintena d'anys més tard de la mort d'Albéniz, comença a Tiana l'època de Robert Vicente. Si en els annals del teatre català del primer mig segle darrer la tasca d'Adrià Gual amb el seu "Teatre Intim" té una vàlua d'exemple i de dignitat en la realització, podríem dir que el music-hall català trobava en Robert Vicente - i en els seus col.laboradors, entre els quals cal destacar Josep M. Cardona, llibretista, Evarist Mora, decorador, els executants principals que eren Victòria Udaeta, Lisette Frouchmann, Joaquim Nubiola i tots els altres autors, decoradors, executants i animadors - un creador intel.ligent i inspirat. Després de l'època de Bayés, de la més vulgar de Sugrañes - però tant l'un com l'altre es fornien principalment en els fabricants parisencs del "Folies Bergère" i el "Casino de Paris" -, després d'aquell esforç digne de més fortuna que fou el "Charivari", les revistes estiuenques del Casino de Tiana eren el model d'un music-hall dinàmic, inspirat, lleuger, exempt de les procacitats madrilenyes que sembla que siguin, de fa molts anys, l'únic amaniment possible de la revista, com de les puerils i minses imitacions de les grans "machines" de París.

"Tiana Songs", "Tiana somriu", "Follies de mitja nit"... són títols que, en els records dels tianencs - dels nadius com dels honoraris, van units a una febre de treball, d'assaigs, d'entusiasme i, en definitiva, de joventut. A tots ells hi ha la col.laboració de Robert Vicente i de Josep M. Cardona i d'aquell grup que s'ajuntava sota el signe de "l'ocell de paper" - Guardiola, Maynou, d'altres encara, com Miquel Regàs.

No vaig poder col.laborar a cap d'aquelles creacions estiuenques, tot i que en vaig presenciar alguns dels èxits. No era pas cosa corrent, en efecte, que unes simples funcions d'aficionats, muntades per a l'esplai de la colònia estiuenca, tinguessin prou força per a envair, a l'hivern, els escenaris barcelonins - "Follies de mitja nit" fou representada, pel desembre de 1933, no menys que al teatre-circ Olympia. I menys corrent resultava que aquells simples esplais d'aficionats, puix que autors i intèrprets no eren altra cosa, esdevinguessin models de music-hall per als mateixos professionals, i que cada estiu, l'estrena de la revista amateur de Tiana fos

justament considerada com un esdeveniment teatral de primer ordre.

Sense voler reduir la importància del paper que hi jugaven tots els altres autors i tots els intèrprets, em sembla que gran part del mèrit d'aquests èxits és degut a Robert Vicente. I, per bé que sóc un admirador sincer del seu talent de músic - d'intèrpret, d'adaptador, d'improvisador, però també de creador de melodies modernes - atribuiria aquest èxit a un altre gran talent seu: el d'animador, el de director d'equip, capaç de posar en marxa una idea i de dur-la endavant, pesi a qui pesi i malgrat totes les dificultats que sorgeixin, fins a l'èxit total.

Potser no estarà fora de lloc explicar com vaig tenir ocasió de conèixer i admirar, en aquest doble aspecte, de músic i d'animador, l'autor de les melodies de "Tiana Songs", de "Tiana Somriu" i de "Polles de Mitja Nit". La història és prou singular i, fins ara, inèdita, perquè m'arrisqui a introduir-la en un assaig sobre Tiana i el seu Cásino.

La cosa passava a París, l'any 1948. Feia tres anys escassos que s'havia acabat la guerra i la vida de la capital encara es ressentia - com la de tot Europa - de les destruccions i sacrificis que la gran conflagració originava. Un pintor i il·lustrador català jove, Carles Fontseré, sentia l'atracció del teatre i s'havia manifestat amb els decorats de "La casa de Bernarda Alba" i de "La Nuestra Natacha", estrenades en francès a París. Havia fet també d'altres coses importants - llibres il·lustrats de luxe, projectes de decoració - i jo mateix, amb la col·laboració d'un distingit escriptor català, (arquitecte, autor teatral i jardiner, tot d'una peça) li havia donat pretext per a muntar unes magnífiques maquetes de decorat, amb una obra escrita en francès, de tema andalús, i que sembla que s'ha perdut totalment per a la posteritat. (Val a dir que no s'hi ha perdut res, almenys si he de creure el fall d'un il·lustre hispanista, Jean Camp, que va declarar, un cop l'hagué llegida, que era l'obra més dolenta que coneixia.)

Fou aleshores que arribava a París, venint de Perpinyà, on havia passat la guerra, Robert Vicente. Venia carregat d'idees, de melodies, d'iniciatives; ric en amistats influents - la major part femenines - i amb una eina eficacíssima per fer-se destacar en aquell París curiós, escàs encara en benzina i en proveïments, de la postguerra: un Oldsmobile enorme, dels darrers models, d'un verd rutilant i dotat - almenys en arribar a França, puix que sembla que la Duana i el Fisc se n'havien incautat poc després - de les darreres adquisicions del confort amb rodes: calefacció i refrigeració, ràdio, etc.

Aviat va restablir contacte amb el seu vell amic Fontseré. I, tots

dos, a base d'unes peticions bastant vagues d'uns encara més vagues productors argentins, els quals volien muntar una revista "parisenca", que es diria "Bonjour, Buenos Aires", van posar-se febrilment a treballar. Es tractava de fer, de cap i de nou, amb música, textos, arguments, decorats, vestits i, si calia, amb intèrprets i tot, aquella revista. I s'hi van posar de cap, amb tant d'entusiasme i una febre d'inspiració tan gran que aviat aconseguien de reunir un petit equip, gairebé íntegrament català, puix que el formaven, demés de Fontseré i Vicente, un parell de pintors barcelonins més, Antoni Farreny i Jordi Aymamí, el que escriu aquestes pàgines i una noia francesa, empleada de la Ràdio, que es deia Giselle P.

Amb el seu piano, que havia dut a l'estudi de Carles Fontseré, a la rue Alasseur, darrera mateix del curiós "Village Suisse" - una mena d'encants jueus a l'ombra de la Torre Eiffel, molt castigats per la guerra - Robert Vicente es posà a compondre melodies, a inventar-se quadros, a donar pretext al decorador i ~~XXXXXXXX~~ "costumier" que era Carles Fontseré. Però per tots hi havia feina: jo m'encarregava de les lletres de les cançons - lletres en castellà, en francès, àdhuc en anglès - i de donar forma a les idees de quadro que entre Fontseré i Vicente imaginaven; els dos joves pintors de Barcelona construïen les maquetes, feien les figurines dels personatges, els vestien... Aviat va caldre cercar, tanmateix, una col.laboració més estrictament parisenca, i fou demanada la d'André Camp, fill de Jean Camp i la del "chansonnier" i "parolier" Pierre Clarel, molt conegut dels barcelonins d'ençà de les seves actuacions a "Charivari" - era, altrament, un dels imitadors més perfectes de Maurice Chevalier.

Per tirar endavant la preparació de "Bonjour, Buenos Aires", cada vegada més costosa, i que absorbia totes les activitats dels seus creadors, va caldre esmerçar-hi tots els capitals de què disposaven, ells o els seus amics. Hi hagué dies que per dinar o sopar, en el petit falansteri de la rue Alasseur, hagueren de combinar-se els talents culinaris de Robert Vicente i de Giselle - la senyora Fontseré, mare del nostre escenògraf, s'havia manifestat contrària a l'aventura i li havia pronosticat una trista fi: en tot cas, s'havia retirat de l'estudi del seu fill, i el seu lloc era ocupat per una noia francesa, model i amiga del pintor, - junt amb els modestos recursos dels visitants, com ara jo.

Perquè la situació va complicar-se amb una notícia capaç d'aigualir els entusiasmes de qualsevol: els organitzadors argentins de "Bonjour, Buenos Aires'", els pressumptes compradors munificents del nostre esforç, havien renunciat a muntar l'espectacle. Tot plegat, tota aquella feina, tot aquell sacrifici, era inútil. Era inútil?

Una teoria que m'és particularment grata és que no hi ha cap feina feta que sigui inútil del tot i per sempre. Un adagi pietós assegura, per altra banda, que quan una porta es tanca sempre se n'obre una ~~altra~~ altra. La porta novament oberta era, val a dir-ho, només entrebadada. Però com que la notícia venia pocs dies després del desencís i que aquest, després d'uns moments d'incredulitat, es confirmava com a total de la banda de Buenos Aires, calia arrapar-se a aquella minsa llueur d'esperança.

La notícia l'havia comunicada André Camp. La senyora Rassimi, especialista en "tournées" françeses per l'estranger, tenia l'encàrrec més o menys oficial d'uns empresaris mexicans per a expedir una revista parisenca a la capital de Mèxic. Era possible que algun dels quadros ja muntats per Robert Vicente, Carles Fontseré i els seus amics, poguessin interessar a la senyora Rassimi, puix que allò que a ella li era més convenient era de fornir la part d'artistes i de sàstreria, o algun quadro ja muntat i acreditat en escenaris de París.

Robert Vicente va arrapar-se a aquella espurna de claror, ja ho he dit, com si fos l'estel de l'esperança. Van venir uns dies de doble feina i de doble privació. Més d'un cop, el magnífic Oldsmobile havia de quedar-se a un barri extrem de París, sense ni una gota de benzina, puix que no hi havia prou francs per a comprar ^{ne}/cinc litres. Però calia no desprendre's, justament aleshores, d'aquell magnífic vehicle. Perquè, en efecte, al cap d'unes setmanes, hom anunciava l'arribada dels empresaris mexicans. El més important era Mario Moreno, més conegut a les pantalles de tot el món ibèric com a "Cantinflas". La facilitat de la llengua, així com el fet que André Camp, que havia estat a Mèxic i coneixia personalment Cantinflas, donés el seu suport a l'empresa de Vicente i Fontseré, els ajudava. Calia captar de bones a primeres l'atenció de l'actor mexicà, ensenyar-li la revista ja feta, donar-li un bany d'originalitat parisenca, encara que fos de producció genuïnament catalana. El gran cartell que havia ja fet Fontseré i que pintava, en blau, negre i vermell, escumejants de puntes de "lingerie", unes ballarines de can-can, passava de dir "Bonjour Buenos Aires!" a proclamar, optimista: "Bonjour Mexico!"

I així va ésser: quan arribava a Orly l'avió que duia a París el grup de mexicans que voltava "Cantinflas", ja l'esperaven Vicente, Fontseré, Camp i el que escriu aquestes pàgines, amb l'inevitable i imprescindible "Oldsmobile". La senyora Rassimi quedava, automàticament, en segon terme, i ben aviat no va parlar-se'n més. En una memorable sessió, entorn d'una paella monumental cuinada pel propi Robert Vicente, Cantinflas va poder veure, escoltar i admirar tota la producció, puix que comptàvem àdhuc amb

un tenor, aquest espanyol, Enrique López, per a interpretar les cançons principals. La partida estava guanyada. Robert Vicente va convertir-se, de cop, en el gran amic i confident de "Cantinflas", li organitzava una presentació al públic de París, sopars de negocis i d'artistes. Però sense oblidar gens ni mica el negoci que a ell li interessava: fer que "Bonjour Mexico!" sortís de l'estudi de la rue Alasseur per pujar a dalt d'un escenari, a la pròpia ciutat de Mèxic.

I per a això hi havia, encara, moltes lletges de mal camí. Calia concretar tots els projectes; realitzar, un per un, fins al minut, tots els quadros; alternar-los de manera que el ritme de decorats i llur mateix canvi fossin possibles; triar els artistes, dels quals la majoria havien d'ésser francesos - i sobretot les noies. Perquè Pierre Clarel no servia, segons el dictàmen de "Cantinflas", i en canvi aquest triava unes germanes, Huguette i Mireille Bordeau, que havien d'assegurar la part lírica, unes "vedettes" del Casino de París, un fantasista, un conjunt de cantaires, i sobretot el formidable equip de "models" i ballarines, que havien d'ésser boniques, ben fetes, elegants i, sobretot, joves i amb un mínim de frescor.

En aquesta etapa de realització de la revista jo em decidia a abandonar l'equip creador. Ho feia amb una certa recança, no pas tant perquè em perdia les setmanes de febre que encara quedaven i la perspectiva d'un viatge pagat a Mèxic, en qualitat de "regisseur" de la companyia, com ells m'oferien - perquè la col.laboració financera de "Cantinflas" ja era un fet i les dificultats econòmiques s'anaven esvaint - sinó també, i principalment, per haver-me d'allunyar d'aquells amics amb els quals havia treballat, havia lluitat i havia cregut en un ideal tan poc engrescador, sembla, com era dur una revista parisenca, feta per catalans, a Mèxic.

Perquè la revista fou duta a la capital americana, hi fou estrenada amb èxit, presentada per "Cantinflas" i àdhuc, al cap d'uns mesos, amb la seva participació personal com a artista. Tinc al davant el magnífic programa de l'espectacle, amb la reproducció, a la coberta, del mateix cartell que l'hauria anunciat a Buenos Aires. La revista hi és presentada com a original de Robert Vicente i Carles Fontseré; el meu nom figura entre els dels autors del text. Potser, la nit de la triomfal estrena, Robert Vicente pensava, amb enyorança - perquè és difícil no enyorar la pròpia joventut - en les altres nits de d'estrena a Tiana: en "Tiana somriu" i en "Tiana songs", en les "Follies de mitja nit" representades al Casino de Tiana i, després, dutes a l'Olympia de Barcelona; amb el vals compost pel malaguanyat Miquel Regàs i els balls executats pel Dr. Nubiola; amb les "vedettes" amateurs

i amb les "girls" somrients i púdiques que eren les noies estiuejants de la colònia de Tiana, aquelles noies que avui són mares - o àvies - de família i que també deuen recordar llurs actuacions de "music-hall" amb un somriure entenedrit. Tots érem joves, és clar! I potser no ens n'adonàvem prou.

x

x x

El Casino de Tiana m'ha dut, gairebé, al Casino de París. La proximitat d'aquests noms hauria agradat a Robert Vicente. Però és com a amateur, com a canalitzador de les energies, de les inquietuds, de les aptituds de les noies i els minyons tianencs, que la seva vocació de creador de revistes neixia i prenia cos. A Mèxic, o allà on ara es trobi, amb el seu "Oldsmobile" o amb un altre de molt més modern i dotat de tots els perfeccionaments, el nostre músic deu crear melodies, balls, petites pàgines descriptives.

Un vespre, en un cafè de la vora dels Champs Élysées, un cop la concurrència habitual havia sortit, va posar-se al piano i va donar un recital enlluernador, a base de totes les melodies clàssiques i modernes, de jazz o de música simfònica, que li acudien als dits. I això li valgué, àdhuc a contractar-se, un contracte per a animar aquell local.

També a París, el darrer diumenge que vaig passar-hi, va voler-me obsequiar amb aquesta mena de recitals. Però aquell cop s'acabava amb les notes melangioses de "l'Emigrant" i era amb els ulls enaigats que ell em donava, després, l'abraçada del comiat. No l'he vist mai més, ni n'he tingut altres notícies que aquell programa de la revista estrenada a Mèxic. Però no puc pensar en Tiana ni entrar en el seu Casino sense pensar en ell, en el seu talent massa poc expressat, en el seu do d'animador, d'engrescador i de descobridor i encoratjador de vocacions artístiques.

Si els Casinos tenen, a casa nostra, una missió, ultra la més modesta de servir de lloc de reunió i d'esbarjo de la gent que viu o estiueja a la localitat on es troben, potser és aquesta que ha acomplert el Casino de Tiana: conservar el record d'Isaac Albèniz, un dels més il.lustres dels hostes tianencs, i també el record de Robert Vicente, representant d'una joventut brillant, emprenedora i intel.ligent, d'una època desapareguda i d'un art individual que potser també està cridat a desaparèixer.

Barcelona, juny 1960.